

AŞIQ ƏLƏSGƏR SORAĞINDA: TOPLAMA VƏ POETİKA MƏSƏLƏLƏRİ

İsa HƏBİBBƏYLİ

Akademik, AMEA-nın vitse-prezidenti

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru

Əvvəlcə onu qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Aşıq Ələsgərin anadan olmasının 200 illiyi haqqında qəbul elədiyi qərar şifahi xalq ədəbiyyatına, aşıq sənətinə, milli-mənəvi dəyərlərimizə, bütövlükdə ədəbiyyatımıza, mədəniyyətimizə verilən böyük qiymətin və böyük dəstəyin ifadəsidir. Eyni zamanda, cənab Prezidentimizin Sərəncamı Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının qarşısında mühüm vəzifələr də qoyur.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında Aşıq Ələsgərin anadan olmasının 200 illik yubileyinin qeyd olunması ilə əlaqədar olaraq tədbirlər planı hazırlanmışdır və həmin plana müvafiq olaraq Akademiyanın müxtəlif İnstitutlarında tədbirlərin keçirilməsi davam edir. Bu baxımdan bu gün Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutunun “Aşıq Ələsgər: sazın sehri və sözün şöhrəti” mövzusunda keçirdiyi Beynəlxalq Elmi Konfransı müəyyən olunmuş tədbirlər planının icrası istiqamətində həyata keçirilmiş təqdirəlayiq, əhəmiyyətli tədbir kimi yüksək qiymətləndirirəm. Bizim digər institutlarımızda da Aşıq Ələsgərin yubileyi ilə əlaqədar konfranslar keçiriləcək, yeni nəşrlər meydana çıxacaqdır. AMEA Folklor İnstitutunun təşkil etdiyi bu Beynəlxalq Elmi Konfrans ustad aşığa həsr olunmuş tədbirlərin başlanğıcı hesab edilə bilər. Proqramdan görünür ki, konfransda Aşıq Ələsgərə həsr edilmiş müxtəlif istiqamətli elmi məruzələr dinlənəcəkdir. Hesab edirəm ki, bu işi sadəcə konfrans keçirməklə yekunlaşdırmaq olmaz. Aşıq Ələsgər və Azərbaycan aşıq sənəti mövzusu mükəmməl bir doktorluq dissertasiyası mövzusu ola bilər. Müşahidə etdiyim odur ki, Folklor İnstitutu və Ədəbiyyat İnstitutu, o cümlədən bir sıra digər qurumlar Aşıq Ələsgər mövzusunun Azərbaycan çərçivəsindən çıxarılaraq ən azı türk dünyası miqyasında bir neçə istiqamətdə öyrənilməli olması fikri ilə həmrəydir. Onu da qeyd etməliyəm ki, Aşıq Ələsgər haqqında onun həyatı və yaradıcılığını ümumiləşdirən ciddi bir monoqrafıq kitab meydana yoxdur. Belə bir kitabı neçə il bundan qabaq onun nəvəsi İslam Ələsgər yazmış çap etdirmişdir. Ancaq İslam Ələsgərdən sonra bu səpkidə

kitabə rast gəlmirik. Zəruri ehtiyac var ki, Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı müstəqillik işığında sistemli şəkildə öyrənilsin, bu qüdrətli sənətkarın şeirlərinin poetikası hərtərəfli tədqiqat predmetinə çevrilsin. Aşıq Ələsgər aşıq ədəbiyyatının Nizami Gəncəvisidir. Nəinki Azərbaycanda, türk dünyasında Aşıq Ələsgər səviyyəsi və miqyasında aşıq göstərmək çətindir. Amma Aşıq Ələsgər tədqiqatları Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı ilə müqayisədə geridə qalır. Aşıq Ələsgərin həyatı və yaradıcılığını ümumiləşdirən yeni tipli, müstəqillik idealları əsasında yazılmış kitabə, təkrar edirəm ki, ciddi ehtiyac vardır. Aşıq Ələsgərin poetikasını öyrənmək həm Ədəbiyyat, həm də Folklor İnstitutlarının vəzifəsidir. Hətta lazım olsa, birgə tədqiqatlar da aparılmalıdır.

Aşıq Ələsgər aşıq sənətinin zirvəsidir. Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı ilə Qurbanidən başlayan Azərbaycan aşıq sənəti təkmilləşərək, inkişaf edərək öz zirvəsinə, kamala çatmışdır. Aşıq Ələsgər aşıq ədəbiyyatının tam oturmuş sistemini yaratmışdır. Aşıq Ələsgər aşıq sənəti məktəbi formalaşdırmışdır. Aradan 200 il keçməsinə baxmayaraq, bu gün də Azərbaycanda Aşıq Ələsgər ənənəsi yaşayır, inkişaf edir, yeni davamçıları meydana çıxarır. Aşıq Ələsgərin sənət məktəbi məsələsi də ciddi bir tədqiqatın mövzusudur. Fikrimcə, bu problemin öyrənilməsi də yubiley ilinin çağırışları işığında qarşıda görəcəyimiz işlərin sırasında dayanmalıdır.

Aşıq Ələsgəri populyarlıq baxımından xalq şairi Səməd Vurğunla müqayisə etmək olar. Səməd Vurğun yazılı ədəbiyyatda nə qədər populyardısa, Aşıq Ələsgər də şifahi ədəbiyyatda, aşıq ədəbiyyatında o qədər geniş miqyasda tanınır. Səməd Vurğunun “Dağlar” şeirini xalq nə qədər əzbər bilirsə, Aşıq Ələsgərin “Dağlar” şeirləri də eyni dərəcədə dillər əzbəridir:

Xəstə üçün təpəsində qar olur,
Hər cür çiçək açır lələzar olur.
Çeşməsindən abi-həyat car olur,
Dağıdır möhnəti-mələli dağlar.

Aşıq Ələsgər bu dörd misrada möhtəşəm bir tablo yaradıb. Aşıq Ələsgər həm də rəssam-aşıqdır. O, Azərbaycan təbiətinin unudulmaz mənzərələrini və el gözəllərinin mükəmməl portretlərini canlandırır. Vaxtilə mən tələbə olarkən Aşıq Ələsgər irsinin toplanması ilə məşğul olmuşam. Bir də kənddə müəllim işləyərkən yaşlı adamlardan Aşıq Ələsgər haqqında onların nələri bildiklərini soruşmuşdum. Kənddə dəyirmançı Əli adlı bir kişi var idi. O, Aşıq Ələsgərin Şərur səfəri barədə məlumat vermişdi. Bizim kənddə Arpaçayın o tayında cərgə ilə

ucalan bir neçə böyük bir tut ağacları var idi. Aşıq Ələsgərin həmin ağacın altında saz çaldığını və adamlarla söhbət elədiyini dəyirmançı Əli mənə, Danzik kəndinin gənc müəlliminə danışmışdı. Dəyirmançı Əlidən Aşıq Ələsgərin “Bu qız” adlı şeirini yazıya almışdım. Sonra Aşıq Ələsgərin kitablarını vərəqlədim. Baxdım ki, o şeir heç bir yerdə çap olunmayıb. Onu o vaxtlar “Şərq qapısı”, bir də “Azərbaycan müəllimi” qəzetlərində çap etdirdim. “Bu qız” şeiri bu gün də Aşıq Ələsgərin şeirləri külliyyatına daxil olmayıb. Tələbə ikən, 4-cü kursda oxuyanda Babək rayonunun Kültəpə kəndində bir məclisdə iştirak etdim. Orada bir nəfər Aşıq Ələsgərdən danışdı. O, Ələsgərin “Yazıq” şeirini dedi. Mən yenə gəlib Aşıq Ələsgərin 1971-ci ilə qədər çap olunan kitablarına baxdım, o şeiri Aşıq Ələsgərin əsərləri arasında görmədim. Sonra o kişi ilə bir də görüşdüm. “Yazıq” şeirini yazıya aldım. Bu şeiri də “Şərq qapısı” qəzetində çap etdirdim.

Başqa bir əhvalatı da xatırlayıram. Kəndimizdə müəllim işləyər-kən Dərələyəz mahalının Sallı kəndindən bizim camaatla qohumluq əlaqəsi olan aşıq İmanın söhbətinə qulaq asmışdırm. O, kəndimizdə Kərəm kişigilin qohumu və qonağı idi. Aşıq İmandan ustad Ələsgərin “Giliyə” adlı bir gözəlləməsini eşidib yazmış və “Şərq qapısı” və “Azərbaycan müəllimi” qəzetlərində çap etdirmişdim. O vaxta qədərki kitablarda bu şeirə də rast gəlməmişdim.

Kəndimizin qocaman sakinlərindən öyrənmişdim ki, aşıq Ələsgər Şərur səfəri zamanında bizim kəndə gəlib, Molla Abbas kişiyyə qonaq olub, onun evində məclis qurub. Bizim Danzik kəndi Dərələyəzin və Göyçə mahalının Şərura açılan qapısı idi.

Eyni zamanda, eşitmişdim ki, aşıq Ələsgər indiki Şərur rayonunun Yaycı kəndində Məhəmməd bəylə yaxın münasibəti olub, onlara gəlib-gedib. Məhəmməd bəy mənim babam Həbib bəyin atası olub. O, Yaycı kəndindəki bəy torpaqlarını idarə edib.

Düşünürəm ki, bu gün də Göyçədən köçüb gələnləri dindirsək, iş aparsaq, Aşıq Ələsgərlə bağlı yeni tərcümeyi-hal faktları, onun nəslı, şəcərəsi və ailəsi haqqında məlumatlar əldə edə bilərik. Aşıq Ələsgərin tərcümeyi-halı, şəcərəsi tam halda yenidən yazılmalıdır.

Yubiley imkan verir ki, biz Aşıq Ələsgərlə bağlı daha çox işlər görək. Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda Aşıq Ələsgər haqqında olan şeir və poemalar ayrıca bir kitab şəklində toplanılır. Bu kitaba müxtəlif dövrlərdə yazılmış şeirlər və poemalar daxil edilir. Aşıq Ələsgərin sözlərinə bəstəkarlar tərəfindən qoşulan bir çox

mahnılar var. Bizim əməkdaşlar o bəstəkar mahnılarını da yığblar. Həmin mahnıları notları ilə birlikdə çap etdirmək istəyirik.

Eyni zamanda, Aşıqlar Birliyi ilə birlikdə Ədəbiyyat İnstitutu Aşıq Ələsgər haqqında dastan-rəvayətləri çapa hazırlayıb. Bu qiymətli kitab aşıq Ələsgərin həyatı, mühiti və müasirləri haqqında çox zəngin mənbədir.

Mən bilirəm ki, Folklor institutunun da nəşrləri olacaqdır. Bu konfransın materialları da çap olunacaqdır. Beynəlxalq elmi konfrans Aşıq Ələsgər sənətinə yenidən qayıdışı bəyan edir. Folklor İnstitutunun təşkil etdiyi bu konfransı Aşıq Ələsgər irsinə yenidən qayıdış üçün bir başlanğıc hesab edirəm. Düşünürəm ki, bu konfransın tezislərinin, çağırışlarının işığında Aşıq Ələsgərin ölkə miqyasında, türk dünyasında və dünyada təbliği istiqamətində səylərimizi daha da artıracağıq.

Beynəlxalq elmi konfransın irəli sürdüyü tezislərin işığında Aşıq Ələsgər sənəti bütün möhtəşəmliyi ilə görünür.

24 may 2021-ci il